

פרשת וארא ה'תשפ"ג
גיליון קלו'

בִּירְרֵי תוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

שומר שמסר לשומר

אם שומר חינם מסר את הפיקדון לשומר שכר שבוודאי פטור וזאת משום שהרי העלה דרגה בשמירתו, משמירה של שומר חינם דאג שהפקדון יהיה שמור בשמירה של שומר שכר, וא"כ בוודאי שלא פשע בשמירתו אלא להיפך קיים וחזק והוסיף בשמירתו מעבר לאחריותו והתחייבותו הראשונית, אלא אפי' שומר שכר שמסר לשומר חינם נמי פטור, שלכאור' נאמר שהוא פושע שהרי יש לו אחריות שפיקדון זה יישמר בשמירה מעולה של שומר שכר, והנה הוא מעביר ודואג לשמירה פחותה של שומר חינם, וא"כ אינו מקיים את התחייבותו, מכל מקום רב פוטר את השומר חינם, משום שמסרו לבן דעת, שבסופו של דבר השומר הראשון לא פשע אלא הוא מסר את הפקדון לבן דעת לאדם עם אחריות, וא"כ אי אפשר לומר שהוא פושע בעצם זה שהעביר את הפיקדון לאדם אחר, שהרי האדם השני הוא בן דעת וישמור על הפיקדון כשומר הראשון.

וממשיך אביי לבאר את שיטת רבי יוחנן שחייב בשומר שמסר לשומר, שרבי יוחנן מחייב את השומר הראשון לא רק באופן ששומר שכר שמסר לשומר חינם שהוא פושע בעצם המסירה לשומר חינם, שהרי התחייב שפיקדון זה יישמר בשמירה של שומר שכר, והוא מעביר ופוחת בשמירת הפקדון ונותן שמירה של שומר חינם, ולהוריד משמירה של שומר שכר לשמירה של שומר חינם הוי פשיעה, אלא אפי' שומר חינם שמסר לשומר שכר שבעצם הועיל בשמירתו שהתחייב לשמירה פחותה של שומר חינם, והנה הוא נותן שמירה מעולה יותר של שומר חינם,

בסייעתא דשמיא נתחיל לברר ולבאר את סוגיית שומר שמסר לשומר, סוגיא זו היא אחת מהאבני יסוד של מקצוע השומרים, היסודות הנלמדים מסוגיא זו משליכות על שאר היסודות והדינים בהלכות שומרים, וצריך ברור ועיון בסוגיא זו להבין האם שומר יכול למסור לשומר.

ומתי הנידון האם רק בשומר שכר שמסר לשומר חינם, או אפי' שומר חינם שמסר לשומר שכר, מה הטעם ששומר שקיבל אחריות על פיקדון יוכל למסור לשומר אחר הי קיבל אחריות בלעדית, ומה הטעם שלא יוכל להעביר את האחריות שקיבל לשומר אחר, ואם יכול למסור את אחריות השמירה לאחר האם יכול למסור לכל אחד או דווקא לאנשים מסויימים, והנידון מסתעף לעוד כמה פרטי דינים, ויסודות שמעמידם הראשונים והפוסקים.

מקור סוגיית שומר שמסר לשומר

הגמ' במסכת בבא מציעא (דף לו' ע"א) שומר שמסר לשומר, רב אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב, בתחילה מביאה הגמ' פלוגתא בין רב לרבי יוחנן בשומר שמסר לשומר אחר, ונאנס הפיקדון אצל השומר השני, לרב השומר הראשון פטור ולרבי יוחנן השומר הראשון חייב.

מבאר אביי את טעמי המחלוקת בין רב לרבי יוחנן, שלרב בוודאי

מכל מקום רבי יוחנן מחייב את השומר הראשון אם השומר השני פשע בשמירתו, שתמיד יכול המפקיד לומר אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר, שנתתי לך שומר את הפקדון התכוונתי שאתה תשמור על הפקדון ועליך סמכתי, אך על השומר השני אינני סומך, הנני יותר על דרגת שמירה של שומר חנם שלך מאשר דרגת שמירה של שומר שכר של השומר השני, ועל כן השומר הראשון פושע בזה שהעביר את הפקדון לשומר אחר, ואפי' שהשומר השני מתחייב לשמור בדרגת שמירה גבוהה יותר, שהמפקיד אינו סומך עליו ומבחינתו אם הפקדון אצל השומר השני הרי זה שהפיקדון כבלי שמירה.

ופוסק רבא הלכתא שומר שמסר לשומר חייב, והלכה זו בוודאי בשומר שכר שמוסר לשומר חנם שהוא פושע ששם את הפקדון במקום שלא יישמר לגנבה ואבדה, ואכ, בוודאי שהוא פושע בעצם מסירתו לשומר אחר ומתחייב על כל הנזקים שייקרו לפקדון אצל השומר השני, אלא אפי' שומר חנם שמסר לשומר שכר ששיפר את השמירה יהיה חייב על כל הנזקים שייקרו לפיקדון אפי' ששיפר את תנאי השמירה, שתמיד יוכל המפקיד לומר אתה נאמן לי בשבועה השומר השני אינו נאמן לי בשבועה, והיות ואני סומך רק עליך אני רוצה להתנהל רק מולך ואינני מכיר כלל את השומר השני, ואם קרה דבר המחייב אותך אם אתה היית שומר שאתה הרי קיבלת אחריות תשלם.

ביאור רש"י בשיטת רב

רב שפטר כל שומר שמסר לשומר בין שומר חנם שמסר לשומר שכר ובין שומר שכר שמסר לשומר חנם, צריך לברר מהו הפטור שנפטר, הרי שומר שכר שמסר לשומר חנם ואירע גנבה ואבדה שהתחייב עליהם בקבלת השמירה שקיבל על עצמו, אך השומר השני פטור עליהם האם צריך לשלם עליהם שהרי יש לו אחריות, או שאומרים שהשומר השני נכנס לגמרי לרגלי השומר הראשון.

רש"י (שם, בד"ה רב אמר), מבאר וז"ל "שהוא נפטר מכל מה שהיה פטור קודם וחייב על מה שהתחייב, כלומר השומר הראשון מעביר את האחריות שלו לשומר השני אבל רק אחריות שהשומר השני מתחייב, כלומר שומר שכר שמסר לשומר חנם השומר השני מתחייב על פשיעה, אם הפקדון הוזק בפשיעה השומר השני חייב והשומר הראשון פטור, ואם הפקדון הוזק בגנבה ואבדה בוודאי שהשומר הראשון חייב לשלם, אך אם שומר חנם מסר לשומר שכר השומר הראשון יהיה פטור, אלא א"כ לשומר שכר לא יהיה לשלם, שעדיין נשאר על השומר הראשון החיובים והאחריות שלקח על עצמו.

מקשה החידושי הרי"ם (שם) על דבר רש"י, שיוצא לשיטת רש"י שאם שומר שכר מסר לשומר חנם ואירע גנבה ואבדה חייב השומר הראשון כלומר השומר שכר שיש לו אחריות של גנבה ואבדה, והרי אביי ביאר את טעם שיטת רב שסובר שהשומר הראשון פטור שהרי מסרו לבן דעת, שהשומר הראשון מסר

את הפקדון לבן דעת, ועל כן הוא יכול להסיר את אחריותו וא"כ מפני מה מחייבים את השומר הראשון, הרי הוא עשה כהוגן שמסר את הפקדון לבן דעת, וברגע שמסר לבן דעת הוא יכול להסיר את אחריותו.

מתרץ החידושי הרי"ם שהביאור בדברי רש"י שהשומר הראשון מוסר את הפקדון לשומר השני, אינו מביא את השומר השני שיהיה במקומו, שמסיר את עצמו לגמרי מאחריות והשומר השני במקומו, ומכאן ואילך אין לשומר הראשון שום אחריות על הקורה בפיקדון זה, אלא לעולם השומר השני הוא שליח של השומר הראשון, וא"כ האחריות היא במלואה על השומר הראשון, אך בדברים שהשומר השני חייב יכול השומר הראשון לומר למפקיד לך לתבוע את שליחי את השומר השני, אך בדברים שהשומר השני השליח לא מקבל אחריות תחתיו השומר הראשון עדיין חייב שיש לו אחריות מלאה, ולכן השומר הראשון חייב לשלם למפקיד.

ביאור הרמב"ן בשיטת רב

הרמב"ן (שם) מבאר את שיטת רב באופן אחר משיטת רש"י, שרב אמר פטור כוונתו שפטור לגמרי, ואינו חייב כלל וכל האחריות עברה במלואה לשומר השני, ולא מישתעי דינא בהדיא כלל, ואין למפקיד שום דו"ד אם השומר הראשון, שהרי השומר הראשון מסר את הפיקדון לבן דעת, וא"כ הוא מילא את התחייבותו למפקיד במלואה, ומחדד הרמב"ן את דבריו יותר עד כמה הסתלק השומר הראשון, שאם ברח השומר השני למדינת הים או שהענ ואין לשומר השני לשלם על הפקדון אי אפשר לתבוע את השומר הראשון בכלל, שהשומר הראשון העמיד אדם אחר במקומו, וכלשון הרמב"ן "אוקי גברא בחריקאי".

ומביא הרמב"ן ראיה לביאורו בדברי רב, שאם השומר הראשון מסר את הפקדון לשומר השני פטור לגמרי, שהגמ' במסכת בבא קמא (דף נו' ע"א) לגבי שומר שקיבל על עצמו שמירה של על בהמה, ומסר השומר את הבהמה לרועה, נכנס הרועה תחתיו תחת השומר כלומר במקום השומר ואין השומר חייב על מעללי הבהמה ולא באחריות הבהמה בזמן שהבהמה באחריות הרועה, שואלת הגמ' תחתיו דמאי, כלומר תחת מי נכנס הרועה את אחריות מי הרועה מנכ לחתחת אחריותו, אם תרצה לומר שהרועה נכנס תחת אחריות השומר, שלכ אחריות השומר עברה לאחריות הרועה, הרי רבא פוסק ששומר שמסר לשומר חייב, וא"כ היאך פוסקים ששומר שמוסר לרועה שהרועה הוא בעצם שומר שני הרועה מקבל את אחריות השומר הראשון, הרי רבא פוסק שאין השומר הראשון יכול להעביר את אחריותו לשומר אחר, שתמיד המפקיד יטען שאינו מאמין לשבועת השומר השני, וא"כ גם פה המפקיד יטען שאינו מאמין לשבועת הרועה, ואינו מוכן שהבהמה תהיה תחת אחריות הרועה, מתרצת הגמ' שלעולם מדובר שמסר לרועה ונכנס הרועה תחת השומר, אלא הרועה הוי ברזליה, כלומר רועה העיר והדרך

היא שהשומר נותר את הבהמה שתחת שמירתו לרועה העיר, והמפקיד שמפקיד אצל שומר הוא מפקיד על דעת שהשומר ימסור את הבהמה לרועה העיר.

חזינן שכל הדו"ד הוי למ"ד שומר שמסר לשומר חייב, ובכל זאת חזינן שפטור והטעם שסובר כטעמו של רב.

ביאור הנתיה"מ בדברי הרמב"ן

הנתיבות המשפט (סימן עז' ס"ק א'), מבאר ת את דברי הרמב"ן שאומר שהשומר הראשון מסר לשומר השני מסתלק השומר הראשון לגמרי, ואין לו שום אחריות, ואין למפקיד עימו שום דו"ד, טעם הדבר שמסר השומר הראשון את הפקדון שתחת אחריותו לבן דעת, וכשמסר לבן דעת הוי משירה מעולה וכאילו שהניח בתיבה סגורה, מבואר מדברי הנתיבות המשפט, שלומד בדברי הרמב"ן המבאר את שיטת רב ששומר מוסר לשומר אחר בן דעת, שהמסירה לבן דעת הוי מסירה גמורה ולא הוי פשיעה אלא להיפך הוי חלק מתהליך השמירה שמפקיד מפקיד אצל שומר מצפה מהשומר שישמור בשמירה מעולה, וחלק מהגדרה של שמירה מעולה הוי גם אם מוסר את הפקדון לאדם אחר שהוא בן דעת, שמסירה זו הוי נמי בתוך ההגדרה של שמירה מעולה שמצפה המפקיד מהשומר, ולכך אם השומר מוסר את הפקדון לשומר אחר הוי עדיין שמירה מעולה, ואינו פושע.

וכעין סברא וביאור זה כותב הנתיבות המשפט (סימן רצא' ס"ק כד'), ששומר שמסר לשומר פטור משום שמסר לבן דעת, ומבאר הנתיבות המשפט דהוי דווקא בשומר, וזאת משום שבוודאי שומר חינם שמסר לשומר שכר שעשה כהוגן, שהרי הועיל בשמירתו שמסר את הפקדון לשמירה הדוקה יותר, ובוודאי שמסירה זו נכללת באחריותו להניח את הפקדון במקום המשתמר, ואפי' שומר שכר שמעמיד אדם אחר לשמור על הפקדון שמוטלת השמירה על פקדון זה עליו פטור שאדם אחר עושה זאת, כלומר שהשומר ברגע שמוסר לאדם אחר אינו יוצא מגדרי אחריותו, שבגדרי האחריות קיים גם המושג שהשומר מעביר לאדם אחר.

(אך יש לציין שיוצא מדברי הנתיבות המשפט, ששומר שכר שמסר לשומר חינם והפקדון הוזק בגנבה ואבדה יהיה השומר הראשון חייב על הגנבה ואבדה, שהרי לא העמיד שומר אחר שייקח אחריות על הגנבה ואבדה, וא"כ האחריות על הגנבה ואבדה עדיין תחתיו).

ביאורו של ר' חיים

ר' חיים (הלכות שומרים) מבאר את דברי הגמ' שהשומר הראשון מעמיד שומר אחר תחתיו, ומסתפק מתי ששומר מוסר לשומר אחר בן דעת, האם יכול השומר הראשון להסתלק מחיוב שמירתו שקיבל על עצמו בתחילת השמירה, או שממת

שמקבל על עצמו השומר שמירה על הפיקדון כבר אינו יכול להסתלק מאחריות השמירה לעולם, וגם אם מוסר את הפיקדון לשומר אחר אינו מסתלק מחיוב השמירה אלא רואים אותו כאילו הוא רק מעמיד אדם אחר במקומו שעושה את הפעולה במקומו, אך עדיין חובת השמירה מוטלת עליו על השומר הראשון שקיבל על עצמו את השמירה.

ומוכיח ר' חיים שאפי' שומר שכר שמסר לשומר חינם שבעצם מוריד את רמת השמירה השומר הראשון פטור, ולכא' מפני מה פטור הרי השומר השני אינו בר חיובא כל כך כמו הראשון, שהרי השומר הראשון התחייב גם על גנבה ואבדה והשומר השני לא התחייב על גנבה ואבדה, וא"כ היאך יכול להיות שאם השומר הראשון מוסר את הפיקדון לשומר השני ואינו דואג לקבלת אחריות על גנבה ואבדה נפטר לגמרי מכל אחריות אפי' מאחריות של גנבה ואבדה, שרואים את המסירה לא רק מסירה ששומר מוסר לאדם אחר, אלא כאילו הוי השבה לבעלים, כלומר ששומר מוסר לאדם אחר, לא קורה כאן רק פעולה של מסירה משומר לשומר, אלא קורה כאן פעולה של השבה לבעלים, ולכן השומר הראשון מסתלק לגמרי מהשמירה שהרי השיב את הפקדון לבעלים ומפני מה שיתחייב באחריות הפקדון לאחר שמשיב את הפקדון לבעלים, ואחרי שזה אצל הבעלים הוי כאילו הבעלים נותנים לאדם אחר.

אמור מעתה שומר שמסר לשומר אחר, לא הוי רק מסירה אלא יש השבה לבעלים ולכך השומר הראשון פטור מכל וכל ומסיר מעליו כל אחריות שמירה שקיבל על עצמו בפיקדון זה.

ולפי דברי ר' חיים יש לבאר שביסוד זה פליגא רב ורבא, שרב סבר שפטור שלמד שהשומר מוסר לשומר אחר הוי כאילו משיב לבעלים ומסיר מעליו כל אחריות על הפקדון, ורבא סבר שיכול המפקיד לומר איני סומך על שבועת השני, וא"כ איני מקבל את הפיקדון שאתה משיב לי שהרי אתה לא משיב לי אתה מניח את הפיקדון במקום שאיני סומך על מקום זה ובעיני אינו קום המשתמר ואיני מוכן שפקדוני יהי שם, ולכן האחריות עדיין עליך, יוצא שיסוד הפלוגתא הוי אי מסירה לשומר אחר הוי השבה לבעלים או שהבעלים מתנגד ואינו מקבל את ההשבה, ואם נחדד יותר נראה לומר שיסוד הפלוגתא בין מ"ד פטור למ"ד חייב, הוי אם כשבעלים נותן לשומר פקדון האם הוא מוכן שהשומר ימסור את הפקדון לאדם אחר ויסיר מעליו כל אחריות, או שמתכווין לתת את הפקדון רק לאדם זה, למ"ד פטור בגדר האחריות שמקבל על עצמו השומר נכלל אפשרות שיכול להעביר לאדם אחר, ולמ"ד חייב בגדר האחריות שמקבל על עצמו השומר הוי שאינו יכול להעביר את הפקדון צלשום אדם, ורק לו יש אחריות על כל מה שקורה לפיקדון, והמפקיד אינו מכיר שום מתחייב ושום אדם שאחריאי על הפקדון מלבד השומר שעכשיו מקבל על עצמו שמירה.

ומביא ר' חיים ראיה לביאורו בדברי הרמב"ן, ששומר שמסר לשומר פטור שמעמיד אדם אחר תחתיו, הוי שמסיר את אחריות השמירה מעליו וכאילו שהשיב את הפקדון לבעלים מדברי

הגמ' במסכת בבא קמא (דף נו' ע"א) שהביא לעיל באריכות לגבי שומר שמסר את הבהמה לרועה שפטור, שנכנס הרועה תחתיו, ותולים את דין הרועה בפלוגתא לגבי שומר שמסר לשומר אי חייב או פטור, ומבארת הגמ' ולימא תיהוי תיובתא דרבא שפסק ששומר שמסר לשומר חייב, שמשמע בסוגיא זו שהרועה נכנס תחת השומר, והושמר הראשון פטור, ומעמידה שהסוגיא מדוברת באופן שהעביר לרועה העיר.

ומנסה ר' חיים להבין שהרי מדובר בבהמה שהזיקה, למ"ד שומר שמסר לשומר חייב הטעם שהשומר הראשון עדיין חייב הוי משום שאין המפקיד סומך על השומר השני אלא רק על השומר הראשון, ואם השומר מסר לשומר אחר והבהמה הזיקה האם יכול הניזק לומר אני לא רוצה להתעסק עם שומר זה אלא עם שומר אחר או עם הבעלים, כלומר האם הניזק כאן וכן יהיה הדין בכל ניזק האם יהיה לו יכולת טענה שאיני רוצה להתעסק על מזיק זה אלא רק עם אדם אחר שייצג את המזיק, בוודאי שלא שהרי אם הוא המזיק ואותו תובע זה האדם שעיימו הינך אמור להתעסק, וא"כ הניזק שהבהמה הזיקה אותו לא אמור להתעסק עם שום שומר אלא עם המזיק.

ובאמת התוס' (שם) מקשה היאך השומר מתחייב שם בנזק הבהמה הוא הרי לא הבעלים, ועל הדרך מוסיף שקושייה זו קשה אף בגזלן שגזל חפץ והחפץ הזיק היאך הוא חייב לשלם הוא הרי לא הבעלים.

אלא מבאר תוס' שלעולם הבעלים החייבים לשלם על הנזק שנעשה, הכוונה בבעלים הוא לא מי הבעלים הרשום של החפץ שהזיק, אלא הכוונה בבעלים הוי תחת אחריות מי אירע הנזק, תחת אחריות מי הזיק החפץ, ולכך שומר שתחת אחריותו הזיק החפץ הוא חייב לשלם, וכן גזלן שתחת אחריותו הזיק החפץ הוא חייב לשלם.

ולפי ביאור התוס' מובן מפני מה שומר שמסר לשומר פטור, מפני מה המסירה לבן דעת פוטרת לגמרי את השומר הראשון, שהרי כל האחריות היא תחת מי ששומר בפועל תחת מי שהאחריות עליו.

וא"כ יוצא אליבא דדברי הנתיבות המשפט שמסירת השומר הוי העברה למקום טוב וא"כ מה שהעביר עבר אך מה שלא העביר

נשאר עדיין תחת אחריותו, אך לביאורו של ר' חיים שהשומר הראשון מסתלק לגמרי הוא מסתלק ולא משאיר תחתיו שום אחריות.

ולכאן ע"פ ביאורו של ר' חיים אפשר לבאר את כוונת הקצות החושן (סימן רצ"א ס"ק ח') אדם שנתן למי שרגיל להפקיד אצלו הראשון נשבע שמסר והשני נשבע ככל שומר, ומפני מה הראשון צריך להישבע, שהמגיד משנה מבאר שאדם שמסר לאשתו שבוודאי אינו חייב שהרי ידוע הכלל שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד, וא"כ הראשון שמסר את הפקדון אינו צריך להישבע שהוא בעצם אומר החזרתי, ולכאן אלו הם דברי ר' חיים שכשמוסר הוי הסתלקות.

והנפק"מ בין הסתלקות, לבין שנותן לאחר במקומו אך הוא עדיין חייב באחריותו, הוי אי אם אין לשומר השני כסף האם השומר הראשון חייב לשלם, שלנתיבות המשפט שהוי תחת אחריות הראשון חייב בתשלומים שהרי הוי תחת אחריותו, ור' חיים פטור שהרי הסתלק מהשמירה.

ועוד נפק"מ בשואל שמסר לשואל שלנתיבה"מ השואל הראשון חייב מפני ששואל אינו מעביר את אחריותו כמו שומר, ששואל אינו חייב על אי שמירתו, שיוכל להעביר את חובת שמירתו אלא שואל מחוייב תשלומים על הנזק, והראיה שחייב אף על אונסים, אך לקצוה"ח ור' חיים שיש הסתלקות וא"כ השואל הראשון מסתלק.

ביאור אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר

ועדיין צריך להבין מה החיסרון של שומר שמסר לשומר שחייב מטעם שאין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר, מה היסוד לטענה זו, מבאר הרמב"ן שאם אין רצון הבעלים שיהיה הפקדון ביד אחר והשומר בכל זאת מעביר את הפיקדון הוי פשיעה היא והווי כעין גנב וגזלן ולכן חייב.

אך תוס' (שם, בד"ה אין רצוני) מבאר את הטעם, דהוי כאילו פירש לו שאם מוסר לאחר הוי כאילו שפשע, וא"כ כל האונסים יהיה כתחילתו בפשיעה וסופו באונס שחייב.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה
ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"
bt154154@gmail.com
נכתב ונערך ע"י י.נ.פ.